

Հովհաննես Թումանյան

Թագավորն ու չարչին

(Չուղայի գաղթից)

Հե՛յ, լավ մանրո՛ւք,
Ասե՛ղ, հուլո՛ւնք,
Մատնի՛ք, մարջա՛ն,
Ապարանջա՛ն...

Հա՛վ, ձո՛ւ բերեք,
Առե՛ք, տարե՛ք,
Խունջիկ-մունջիկ
Հարսն ու աղջի՛կ,
Էժա՛ն կըտամ,

Լա՛վը կըտամ...
Էսպես կանչելով՝ փողոցից փողոց,
Իբրև թե չարչի մի թափառական,
Չարչու կերպ մըտած, ինչպես վիշապ օձ,
Անցնում էր ինքը՝ Շահ-Աբաս արքան:

Հե՛յ, ո՞վ կուզի թել ու ասե՛ղ,
Դուրս եկե՛ք, դո՛ւրս, ինձ մո՛տ, էստե՛ղ...
Չարչի ախպե՛ր, չարչի ախպե՛ր,
Ասեղ ունի՞ս, էս կողմը բեր:

Կանչեց մի կին՝ հայ գաղթական,

Ու մոտ գրնաց շարշին կրնկան:

Օ՛, ի՛նչ ասեղ, իսկն օձի քիստ...

Թոփը մի հաց...

Վո՛ւյ, թանկ է խիստ...

Է՛, մի՛ խոսիր, քուրի՛կ, Էդպես,

Շահի կյանքը թե կրսիրես:

Ամա՛ն, հողեմ գլուխը Շահի,

Աստված Շահից հեռու պահի.

Արևդ ապրի, շարշի ախպեր,

Էդ անունը բերան մի՛ բեր:

Վա՛հ, Էսքան էլ շա՛ր լինի մա՛րդ.

Ի՛նչ է արել Շահը ձեզ վատ:

Գազան թուրքի սրբից փրկել,

Չոր Ջուղայի քարից պոկել՝

Բերել է ձեզ առատ Փարիա,

Աչքն էլ քաղցրը միշտ ձեզ վրա...

Օ՛Ֆ, հերիք է, շարշի ախպե՛ր,

Մի՛ խոսեցնիր ինձ դրրանից:

Երնեկ դրրա ոտը կոտրեր՝

Չըզար հաներ մեզ մեր տանից:

Եկավ վարար հեղեղի պես,

Ջարկեց մեր շեն, մեր լի Ջուղան,

Ոչ աստըծուն նայեց, ոչ մեզ,

Սըրբեց բերավ ողջ տեղահան:

Թող արինք փակ մեր տուն ու ժամ,

Բանալիներն Արագն ածինք,

Սարի ուսից վերջին անգամ

Ետ նայեցինք ու կանչեցինք.
«Աստվածածի՛ն Վերին Կաթան,
Քեզ ամանաթ մեր սուրբ վաթան,

Ուր որ գրնանք մեր վաթանից՝
Մեզ դարձրրու գերությունից»:
Աղաչեցինք աղերսելով,
Ետ շուտ եկանք ու անց կացանք.
Ծեծով, կոծով, հրրով, սրրով՝

Ծով Արագի ափը հասանք:
Արագը ծո՛ւլ, Արագն ելմա՛ն,
Դուրս է եկել իր ափերից.
«Անցե՛ք», եկավ մեզ հրրաման.
Շահն է հրաման տալիս վերից...

Ետևը սո՛ւր, առաջը ջո՛ւր,
Սո՛ւզ, վայնասո՛ւն, իրարանցո՛ւմ,
Բառաչում են մեծ ու պուճուր,
Իրար գրկած՝ գետը լրցվում...
Էն սև օրը, որ մենք տեսանք,

Քո թռչնամին թող չըտեսնի...
Ա՛խ, ե՞րբ պիտի մին էլ տեսնենք՝
Մեր անեծքը երկինք հասնի...
Ու գալիս են շարչու գրլիսին
Կիտվում պանդուխտ, գերի հայեր.

«Անե՛ծք Շահին, իրեն գահին»,
Անիծում են երկինքն ի վեր:
Շուտ են գալիս իրենց բընում
Չարչու աչքերն ըսպառնալի,
Ձեռն ու ոտը դող են լինում,

Ու սևակնած հարց է տալի.
Շահի առջև հապա էնօր
Գոռում էիք միաբերան,
Թե ապրում եք դուք բախտավոր
Ու օրհնում եք թախտն ու իրա՞ն...

Սուտ էր, ախպե՛ր: Դու մեզնից մեկն՝
Ի՞նչ թաքցրնենք մենք քեզանից,
Բայց մեր սիրտը ո՞նց չըծածկենք
Էն մարդակեր չար գազանից:
Սուտ էր... Ու միշտ, քանի որ կա

Շահ ու գերի, ըստրուկ ու տեր,
Չի լինելու երկրի վրրա
Ո՛չ շիտակ խոսք, ոչ կյանք, ոչ սեր...
Մորնչաց չարշին, աբեն շրպրրտեց,
Դուրս ելավ տակից Շահ-Աբասն ահեղ,

Նաջադը ցուաց, իջավ շեշտակի,
Գերի ծերունին փրովեց տեղնուտեղ:
Փրովեց... Ու միշտ, քանի որ կա
Շահ ու գերի, ըստրուկ ու տեր,
Չի լինելու երկրի վրրա

Ոչ շիտակ խոսք, ոչ կյանք, ոչ սեր:

1917